

POGLED NA SVOJE DELO

Darja Kramberger

TREBA JE BILO ZAČETI

Morda se je še komu drugemu zdelo, kot se je prvi hip meni, da moj zapis *Čas snovanja in odmikanja* v 35. številki revije *Otrok in knjiga* nekako ni pravšen za rubriko *Pogled na svoje delo*. Pa me pravzaprav ne bi bilo smelo presenetiti, saj sem urednici obljubila, da se bom na osebni način ozrla na svoje nekdanje urednikovanje. Že dolgo me je vznemirjala želja, da bi razsuto gradivo o reviji vsaj malo povezala in ga oblikovala v preglednejšo celoto. Najprej sem v ta namen z zadovoljstvom sestavila bibliografsko kazalo revije od številke 1 do 32 (*Otrok in knjiga* št. 34), kar me je začasno sproščujoče potešilo. Prav popisovanje posameznih zvezkov revije pa je dalo spominu poleta, vznikali so dogodki, oživila so številna srečanja, dogovori, utrinjale so se podrobnosti, sprožilo se je marsikaj, kar se je splevalo okrog revije in poganjalo naša prizadevanja. Gnalo me je, da bi kaj od tega opisala in pogledala na stvari iz časovne razdalje, ki lahko poglobi ali razvrednoti njihov pomen. Za začetek mi je nekaj manjkalo. Ugotovila sem, da moram poseči še malo dlje v preteklost. Tako sem šele po dvajsetih letih obstoja revije sedaj utegnila sistematično pregledati dogajanje pred nastankom zbornika. Ko sem prevzela dolžnost urednice, za kaj takega preprosto ni bilo časa, tako sem le delno poznala okoliščine, v katerih je dozorevala zamisel o publikaciji. Bilo je potrebno, da predstavim ta predhodni čas v posebnem sestavku, ki je postal samoumevni uvod v moje osebno razpredanje. Tako ga je razumela urednica in ga temu ustrezno uvrstila v rubriko *Pogled na svoje delo*. In zdaj začenjam svojo osebno

pripoved.

Revija (in vsi posli z njo) je postala konec leta 1970 neločljiva sestavina mojega življenja vse do konca leta 1984. Povezana je s temeljnim preobratom v mojem poklicnem delu. Ko skušam sestaviti sliko tega časa, se ne morem zanesti na svoj muhasti spomin, saj živo ohranja le izseke, se ustavlja pri podrobnostih, odriva pa v pozabo kaj bistvenejšega. Zavidam ljudem s sijajnim spominom, svojega nezanesljivega podpiram z zapiski. Prelistala sem prepolne beležnice in vnovič prebrala zajetno korespondenco, ki je nastala ob reviji in jo skrbno hranim. Izbrala sem, kar me je osebno najbolj zanimalo, saj nimam namena pisati podrobne zgodovine.

Leta 1970 sem se v svojem poklicnem delu znašla na razpotju in sem se zavestno odločila, da se preizkusim na novem področju. Po štirinajstih letih pedagoškega dela najprej na učiteljski, nato na pedagoški akademiji v Mariboru sem se tega leta preusmerila v knjižničarstvo. V Mariboru so konec šestdesetih let širokopotezno zasnovali nov sistem splošnoizobraževalnega knjižničarstva na območju tedanje občine. Uresničevanja projekta se je lotil Ignac Kamenik, takratni ravnatelj Mestne knjižnice, in me povabil, da bi v tem sistemu razvijala moderno pionirsko knjižnico, ki bi postala kulturno središče za otroke in študijsko središče za mladinsko književnost v Mariboru. Ponudbo sem sprejela, ker sem si želela novih poklicnih impulzov, in novo delo mi je pomenilo ustvarjalni izziv. Vabljivo je bilo dvojje: nadaljevala bom živo delo z otroki in mladostniki, ki mi je bilo vedno v veselje in zadoščenje, ter bom koristno izbrala vse do sedaj pri-

dobljene izkušnje. Knjižničarsko delo z otroki me je pritegovalo, ker je bilo odprto za novosti in ni bilo obremenjeno s togostjo kakega sistema. Poznala sem v Sloveniji že razvite zanimive dejavnosti za otroke, ki jih je kazalo uvesti tudi v bodoči pionirski knjižnici. A utečene oblike dela niso izključevale nadaljnega domiselnega iskanja, prilagajanja drugemu okolju in danim možnostim. Za delo z otroki sem imela strokovno osnovo, saj sem se poklicno ukvarjala z metodiko poučevanja materinščine v osnovni šoli od prvega do zadnjega razreda. Na številnih hospitacijah in nastopih svojih študentov sem opazovala otroke različnih starostnih stopenj in analizirala njihovo odzivanje pri obravnavi besedil. Teoretična podlaga in praktična spoznanja so mi dajala trdnost in gotovost, da bom mogla v knjižnici nadgrajevati šolsko delo in pritegovati otroke z dejavnostmi, prilagojenimi njihovim potrebam v prostem času. To me je posebej mikalo, ker sem v tem videla izjemne možnosti za razvijanje bralne kulture in oblikovanje zlahtnega odnosa otroka do knjige. To so bila vprašanja, ki so me posebej zaposlovala, ko sem sodelovala v gibanju za bralno značko, zlasti odkar sem leta 1967 organizirala Prežihovo bralno značko na celotnem območju takratne občine Maribor.

Za nove naloge sem se začela takoj razgledovati po knjižničarstvu in sem se jeseni 1970 najprej odpravila v Pionirsko knjižnico Ljubljana, ki sem jo že dolgo poznala, nekaj malega sem v njej celo postorila (leta 1955), v njej so delale moje kolegice z univerze, njihove dejavnosti so mi že od nekdaj zelo ugajale, a se mi ni niti sanjalo, da jih bom kdaj tudi sama opravljala. Pot do njih je vodila po velikem ovinku in sedaj sem si knjižnično delo z otroki ogledala s popolnoma novo naravnostjo.

Še isto jesen sem se odpravila v München na študij v Mednarodno mladinsko knjižnico (Internationale Jugendbibliothek). Na široko se mi je razprl čudoviti svet mladinske književnosti in uživala sem v bogastvu, ki sem ga odkrivala. Dopolnjevala sem svoje dosedanje poznavanje te veje književnosti, ki sem jo

spremljala tako zaradi poklicnih potreb pa tudi zunajšolskih dejavnosti (med drugim sem bila pri založbi Mladinska knjiga članica uredništva zbirke Moja knjižnica). Obetal se mi je čas, ko se bom lahko bolj poglobljala v branje za otroke, saj bo to središče mojega dela. Čakalo pa me je več, kot sem predvidevala.

Po vrnitvi iz Münchna so me postavili še pred eno nalogo. Ravnatelj Ignac Kamenik je med mojo odsotnostjo utiral poti za izdajo zbornika o mladinski književnosti, ki ga je Festival Kurirček že dolgo snoval. In ker se je ujemalo s konceptom, da bo pionirska knjižnica tudi študijsko središče, je bilo določeno, da bo zbornik dobil v njej svoje mesto, meni pa so naložili, da ga spravim v življenje. Zmagala je ravnateljeva žilava zagnanost in sem sprejela še to novo dolžnost.

S Festivalom Kurirček sem vzpostavila stike šele nekaj let po njegovem nastanku, za 6. festival leta 1968 sem napisala referat *Literarna besedila s tematiko NOB in revolucije v reviji Kurirček*, obiskovala sem njegove prireditve, podrobneje pa se nisem ukvarjala z razsežnostmi njegovih programov. Na decembrskem srečanju leta 1970 so me pritegnili k pogovoru o načrtovani publikaciji. Potem je steklo, kot sem popisala v prejšnjem sestavku, in začelo se je tesnejše sodelovanje.

Razumela sem, da od mene pričakujejo, naj bom organizatorica dejavnosti, se pravi, naj iščem sodelavce, se z njimi dogovarjam, jim pišem, jih prepričujem, usklajujem delo v uredniškem odboru, sklicujem odborove seje, pripravljam srečanja s sodelavci, povezujem strokovnjake z različnih področij za večstransko obravnavo določenih problemov, zbiram prispevke, jih pregledujem in odbiram, pridobivam mnenja o njih, jih uvrščam in pripravljam za natis, navezujem stike z osebami in ustanovami, ki lahko podprejo naše delo, se potegujem za hitro izhajanje, tudi za finančno podlago, shranjujem dokumentacijo in kar je še takih nalog. Skratka, naj bom gonilna sila, ki bo pritegnila čimveč strokovnjakov za področja, ki jih bo revija obravnavala (mladinska književnost, ilustracija, psihologija, sociolo-

gija), naj jih stalno nagovarjam, spodbujam in jim omogočam, da objavljajo svoje prispevke.

Lotevali smo se dela na področju, ki je bilo potisnjeno na obrobje strokovnega zanimanja, spregledano iz nerazumevanja ali podcenjevanja, ukvarjanje z njim je bilo sramežljivo občasno. Bila je precejšnja praznina, kar zadeva sistematično obdelavo mladinske književnosti na Slovenskem. In vendar smo imeli v mladinski književnosti kar ugledno dediščino, od konca šestdesetih let se je uveljavljala generacija mladinskih pisateljev in ilustratorjev, ki so izjemno dvignili umetniško raven stvaritev za otroke. Specializirana založba za izdajanje mladinske literature Mladinska knjiga je imela za seboj že vrsto plodnih let, kar potrjuje njena obsežna bibliografija. Od leta 1949 je spodbujala svoje avtorje tako, da jim je za njihova kvalitetna dela podeljevala Levstikovo nagrado za leposlovje, ilustracijo in poljudnoznanstveno delo. Razgiban revialni tisk za otroke je širil krog mladih bralcev in namenjal prostor novitetam slovenskega mladinskega leposlovja. Za pospeševanje bralne kulture so skrbele pionirske knjižnice s sodobno zasnovanim knjižničarskim delom z otroki, osrednja Pionirska knjižnica v Ljubljani je izžarevala metodično zgledne dejavnosti, ki so jih prevzemale knjižnice po Sloveniji. Gibanje za bralno značko se je od leta 1960 s Prevalj razpredlo po vsej Sloveniji in zamejstvu. Na Pedagoški akademiji Maribor je profesorica Alenka Glazer leta 1962 prva v Sloveniji izdelala študijski program za mladinsko književnost, najprej na oddelku za razredni pouk, tam so predmet poimenovali Mladinska književnost z vidika mladinske psihologije, kasneje tudi na predmetni stopnji za sloveniste. Kot samostojen predmet so mladinsko književnost uvedli tudi na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Na vzgojiteljskih šolah so obravnavali leposlovje za otroke predvsem za predšolsko stopnjo. Dozorevala je

potreba, da bi vsa ta prizadevanja povežali, povečali ugled strokovnemu ukvarjanju s temi področji, utrli pot za stalno sistematično obravnavo. Odpravljanja vrzeli se je organizirano lotil Festival Kurirček in si naložil, da bo spodbujal ustvarjanje kvalitetne mladinske književnosti, posvečal pozornost presojanju te književnosti, stalno spremljal dogajanje na tem področju, združeval strokovnjake. Kot sem v svojem predhodnem članku pokazala, si je upravičeno prizadeval za ustanovitev specializirane serijske publikacije. Treba je bilo zares začeti. To potrjuje tudi trditev, ki sem jo prebrala mnogo let kasneje: „Obstoj specializiranih revij je eden izmed pomembnih kazateljev stopnje razvitosti določenih strok.“*

Nisem se zavedala, kakšno breme sem si naložila. Kolikor sem poznala tedanjo situacijo, sem vedela, da se v prvi fazi lahko oprem le na dva centra, to sta bila Pedagoška akademija Maribor in Pionirska knjižnica Ljubljana. Ali imenoma: profesorica na PA Alenka Glazer, v Pionirski knjižnici pa Martina Šircelj, Marjana Kobe in Andra Žnidar. Pionirska knjižnica Ljubljana je sistematično zbirala mladinska dela in v svojem sestavu imela študijski oddelk za mladinsko književnost in mladinsko knjižničarstvo ter se teoretično in praktično poglobljala v razmerje mladega bralca do knjige. To je bil vidik, ki je bil temeljnega pomena za publikacijo.

Uredništvo se je prizadevalo lotilo dela in si zastavilo zahteven program. Začrtalo je vsebinski okvir za znanstveno revijo in razdelilo naloge med člane uredništva: za literarno področje bodo prevzeli aktivnosti Alenka Glazer, Martina Šircelj in dr. Slobodan Ž. Marković, za psihološko in sociološko Milan Divjak in Janez Plemenitaš, za likovno Bojan Golija in Andrej Ujčič. Na prvih sestankih uredništva so člani utemeljili številne predloge in pomembne zamisli. Alenka Glazer, ki je že leta 1964 pisala o zasnovi strokovnega

* Mirko Popovič, Melita Ambrožič, Primož Južnič: *Nekaj značilnosti razvoja slovenskega knjižničarstva v novjšem obdobju*. – Knjižnica 28(1984)3–4 str. 187

časopisa za mladinsko književnost, se je zavzemala za njeno čimbolj podrobno in obsežno uresničitev. Enako intenzivno je v uredništvu sodelovala Martina Šircelj s stališči, ki jih je izoblikovala z Marjano Kobe in Andro Žnidar. Za izvedbo načrtov smo potrebovali širši krog sodelavcev in začeli smo jih vztrajno iskati. Rokopise smo želeli dobiti do 1. oktobra 1971.

Zbiranje gradiva za zbornik je bilo posebno težko. Na podlagi dogovorov sem najprej poslala pisna povabila k sodelovanju. Potem sem se napotila na obiske in neposredno dogovarjanje. Prihajala sem k ljudem praznih rok, pojasnjevala, česa se lotevamo, prigovarjala, naj bi sodelovali, navrgla možnosti, o čem bi pisali, skušala izbežati, na katerem področju so že kaj snovali. Nekateri so bili vidno nezaupljivi, da publikacija ne bo obstala in se zato zanje ni vredno truditi. Opogumljale so me spodbudne in pritrjujoče izjave, prijazna mnenja in odzivi. Na svoja pisma sem dobila precej odgovorov. Med prvimi se je oglasila Helga Glušič, profesorica slavistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani: „Vaša zamisel zbornika za mladinsko književnost je dobra in predvsem zelo potrebna, saj vsi vemo, kakšna praznina je na tem področju. Mladinska književnost prav gotovo zasluži vso pozornost strokovne in znanstvene obdelave. Sama se nisem kdove koliko ukvarjala s to vejo literature, kar seveda čutim kot vrzel. Priznati moram, da bi me zanimala predvsem struktura sodobne mladinske proze pri nas. Vendar to naj bo obljuba za prihodnje leto...“ (pismo 25. 6. 1971). Marinka Svetina, RTV Slovenija, je napisala: „Novice, da bo v Sloveniji izhajal zbornik razprav o mladinski književnosti, sem bila zares vesela, saj je tak zbornik več kot potreben, zato želim izdajateljem pri delu veliko uspeha ...“ (pismo 2. 7. 1971), obljubila svoj prispevek in ga poslala.

Marsikdo, ki sem se nanj obrnila, se je razveselil povabila k sodelovanju, a mi žal ni mogel takoj ustreči. Tako je bilo tudi z Jožetom Koruzo, profesorjem na Filozofski fakulteti v Ljubljani: „Vesel sem bil...tudi zaradi zbornika, ki bo izpolnil veliko vrzel v naši strokovni publicistiki.

Vsaj za literarno vedo že dolgo čutim problematičnost njenega zapiranja v zelo ozek problemski krog in zavračanja posebnih delov predmeta (slovenske literature namreč). Pomemben tak poseben del je tudi mladinska literatura, ki je ne zane-marja le literarna zgodovina, ampak sem doslej pogrešal sploh kakšnega sistematičnega znanstvenega zanimanja zanje... vesel sem pa, da ste začeli v Mariboru uresničevanje zamisli po najbolj pravi in tvorni poti, z izdajanjem zbornika, s čimer boste najlažje angažirali ljudi za resno delo...Kar zadeva mene, pa stvar zaenkrat ni posebno optimistična. Že dolgo (odkar sem sistematično obdeloval povojno slov. dramatiko) si želim, da bi svoje poznavanje predmeta izpopolnil s smotrnim študijem otroške in mladinske dramatike. Vendar mi letos to še ne bo mogoče... Za začetek bi rad obdelal najvidnejše naše otroške dramatike (npr. Frana Milčinskega, Pavla Golio, Kristino Brenkovo), se preko njih lotil teoretične opredelitve in končno celotnega pregleda...“ (pismo 17. 7. 1972). Načrtov ni mogel izpolniti, prezgodnja smrt je ustavila njegovo snovanje.

Rok za oddajo rokopisov smo morali premikati, gradivo je počasi pricurljalo. Zborniku je bilo treba še dati ustrezen videz z enotno postavitvijo in opremo besedil (uvrščanje opomb, povzetki ipd.). 24. januarja 1972 sem rokopis prvega zvezka zbornika oddala Založbi Obzorja, ki je zbornik sprejela v svoje okrilje in ga podprla z notranjo subvencijo.

Imela sem srečo, da sem se za zbornik dogovarjala z direktorjem in glavnim urednikom Založbe Obzorja profesorjem Jožetom Košarjem. Izredno sem ga spoštovala. Vsak obisk pri njem mi je bil dragocen zaradi načina, kako me je sprejemal. Čutila sem, da me začetnico pri odgovornem uredniškem delu podpira in mi izkušeno brez vsakega pokroviteljskega poučevanja daje popotnico za delo. Vodil me je in usmerjal z vprašanji, ki mi jih je dobrohotno zastavljal in so mi dajala misliti še dolgo potem, ko sem že odšla od njega. Kako naj ravnam, kaj je še treba upoštevati? Z mojimi odgovori je bil očitno zadovoljen, včasih mi je s

hudomušnim nasmeškom nakazal, da sem se prav odrezala. Brez poučevalnih komentarjev. Hvaležna sem mu za zaupljivo zaveznitvo, ki me je opogumljalo. Moram pa povedati, da me je s svojo strokovno avtoriteto tudi zavezoval. Krepko sem se trudila, da ne bi zapravila njegovega zaupanja, in trdo delala, da sem v obljubljenem roku oddala rokopis, kar ob zamujajočih avtorjih ni bilo prav lahko. Obžalujem, da ga po izidu prvega zvezka nikoli nisem naravnost vprašala, kaj misli o njem. Preden smo pripravili drugi zvezek, je leta 1973 odšel v pokoj.

Med tistimi, ki so me prijazno spodbujali, mi je v prijetnem spominu vedno hudomušni Jože Koropec, izkušeni urednik Časopisa za zgodovino in narodopisje, ki mi je zaupal nekaj uporabnih in tolažilnih nasvetov, za katere sem mu bila iskreno hvaležna.

Zbornik je izšel avgusta 1972. Ko smo pretresali njegovo vsebino na sestanku uredništva in sodelavcev 13. decembra 1972 v okviru Festivala Kurirček, je bila razprava o njem ostra in zagnana ter odločilna za nadaljnjo usmeritev, ki jo je revija ohranila ves čas do danes. Podrobnosti ne bom ponavljala, saj je izdatnejše poročilo s tega in nanj navezujočega se sestanka 20. decembra 1973 bilo objavljeno v 2. zvezku zbornika leta 1975. Temeljno vprašanje je

bilo, ali je prvi zbornik upravičil pričakovanja. Seveda jih je le delno in tega sem se zavedala. A ostala sem prepričana, da je bilo kljub temu potrebno, da je izšel, kakršen je bil. Nobeno odlašanje mu ne bi koristilo. Vsako dozorevanje se pospešuje v medsebojnem učinkovanju in vplivanju, z dialogom, izmenjavo mnenj, z odzivanjem na tuja stališča, s trajnim dopolnjevanjem lastnega dela. Vse to naj bi se dogajalo na straneh naše publikacije v prid stroki in vsakemu avtorju, ki bi izrabil priložnost, da objavi svoja dognanja. V tem sem videla pravi smisel našega dela.

Prvi zvezek je bil slika tega, kar smo v letu 1971 premogli. Umesten je bil očitek, da je vsakdo dal, kar je takrat pač imel pri roki. Šaj do takrat ni stroka nikogar zavezovala, da bi se stalno ukvarjal z mladinsko književnostjo, še manj so se likovniki strokovno ubadali z ilustracijo. Mladinska psihologija se tudi ni intenzivneje specializirala na problematiko mladega bralca. Prvi zvezek je bil poskus, previdno otipavanje, kamenček na začetni poti. Izkazal se je kot izziv za nadaljevanje. In v tem je njegov osnovni pomen.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

Zusammenfassung

Man mußte beginnen

Die Jugendliteratur und die damit verbundene Problematik des jungen Lesers sowie die Illustrationen in den Büchern für Kinder waren die grundlegenden Bereiche, welche in der spezialisierten serienweise erscheinenden Publikation „Otrok in knjiga“, gegründet 1971, behandelt werden sollten. Das waren die bis damals vernachlässigten Bereiche, und die Absicht der neuen Publikation war, eine kontinuierliche systematische Arbeit anzuregen. Die erste Redakteurin Darja Kramberger erzählt, wie sie mit den Mitarbeitern von der Pädagogischen Akademie Maribor und von der zentralen Pionier-Bibliothek in Ljubljana das erste Heft des Jahrbuches zu redigieren begonnen hat. Am schwierigsten war es, genug Material zu bekommen, weil sich mit diesen Bereichen zu wenig Fachleute befaßt hatten. Und eben deswegen mußte man beginnen, Platz für Veröffentlichungen der Forschungen, Platz für einen fachlichen Dialog und für vertiefte Informationen zu schaffen.